

А. Авершина

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-ВОЇТЕЛЬКИ У ВІЗУАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

A. Avershyna

ACTUALIZATION OF THE IMAGE OF A WOMAN-WARRIOR IN VISUAL PRACTICES DURING THE FULL-SCALE INVASION

Початок ХХІ ст. у світі ознаменувався швидким розвитком технологій та зміною світоглядних уявлень. В Україні так само відбулися зміни в історичному, політичному та соціальному контекстах, спричинені революційними подіями та російсько-українською війною. Не є винятком гендерна політика України, яка упродовж років незалежності змінюється від пострадянських уявлень до демократичних. Репрезентація означених трансформаційних процесів у візуальних практиках простежується, зокрема, на прикладі образу жінки-воїтельки.

Дослідження візуальної культури представлені роботами О. Павлової, Г. Чміль, В. Олійник. Безпосередньо гендерні дослідження репрезентовано в працях О. Кись, О. Брюховецької, Є. Подобної, Н. Кошилової.

Для артикуляції взаємної обумовленості складових образу жінки-воїтельки із соціокультурним контекстом її формування та динаміки слід звернути увагу на становище жінки під час подій сьогодення, а також розглянути вплив війни на візуальні репрезентації жінок у сучасних мистецьких практиках.

Сучасний світ сповнений візуальних образів, якими оточене суспільство — реклама, медіа, новини, соціальні мережі. За умов повномасштабного російського вторгнення, для українців медіа та новини стали невіддільною частиною повсякденного життя. Дослідниця О. Павлова у праці «Сучасна візуальна культура як засіб репрезентації національної ідентичності» визначила, що візуальна культура є історично необхідним предметним полем, заснованим на тому, що візуальний образ не є стабільним, а змінює своє співвідношення із зовнішньою реальністю в різних історичних формах культури.

Як визначила О. Кись у дослідженні «Жіночі обличчя війни: ключові теми і підходи у західній історіографії», що через властивий історичній науці андроцентризм жінки залишалися невидимими для дослідників. Більше того, навіть тоді, коли писали про жінок, їхнє життя вивчали та оцінювали крізь призму чоловічих норм і цінностей, ще більше маргіналізуючи жіноцтво як соціальну групу в історіографії. Таким чином, для сучасної української гуманітаристики є важливим дослідження жіночого досвіду війни, де жінки займають активну громадську позицію.

З початку повномасштабного вторгнення в мистецьких практиках актуалізувалася воєнна проблематика, тому, звертаючись до зображень Андрія Єрмоленка, Анастасії Гайдаєнко, Наталії Лещенко, Андрія Мороза, розглянемо трансформацію образу жінки-воїна.

Слід зазначити, що зображення жінки-воїтельки актуалізувалось у візуальних практиках України з 2014 р., що було пов'язано з початком російсько-української війни. Крім того, образ жінки-воїна відповідає загальнокультурному архетипу Діви-воїтельки, яка має сильний характер та королівську кров, що займається чоловічими справами, зазвичай війною.

У сучасних мистецьких практиках України цей образ діви-воїтельки набуває різноманітних варіацій — від радикальної, жорстокої до сексуалізованих зображень.

Різноманітність цих ілюстрацій свідчить про розвиток гендерної політики, а також те, що жінка займає різноманітні соціальні ролі та стає активною громадською й політичною діячкою. Водночас простежуються пережитки патріархального сприйняття жіноцтва в українському суспільстві, де жінка постає як сексуальний об'єкт чи в ролі матері.

Ці характеристики можна простежити на прикладі серії зображень «Краса на варті миру» Андрія Мороза. Ілюстратор зобразив напівоголених жінок з елементами військового спорядження. Антиподом до цих зображень є робота Андрія Єрмоленка з написом «Слава Україні! Героям Слава!», де продемонстровано чотирьох чоловіків-воїнів з різних історичних епох України, тоді як центральною фігурою є жінка-військова, що уособлює сучасність. Нова образність може свідчити про розвиток гендерних відносин в українському суспільстві, де жінка ХХІ ст. поступово отримує рівні права з чоловіком. Також конотація образу вказує на те, що обов'язок жінки не обмежується лише народженням і вихованням дитини.

Дослідниця О. Кісь визначила, що саме військо є одним з найдавніших символів гегемонної маскулітності й плацдармом чоловічої ідентичності та влади. Так, репрезентацію маскулітності простежуємо в ілюстрації Анастасії Гайдаєнко, на якій дівчина в одязі з елементами мілітарі власноруч зашиває собі рану. У дослідженні В. Олійник зазначено, що саме в образах Анастасії Гайдаєнко зруйновано стереотип слабкої статі, де художниця полемізує щодо приреченості жіноцтва на суто домашню працю, зображуючи українку, яка зашиває рану на власній нозі.

Зазначимо, що у візуальних практиках часів повномасштабного вторгнення актуалізувався воєнний образ жіноцтва, що пов'язано з розширенням соціальної ролі жінки. Виведені нами ознаки, а саме: сила, жорстокість стосовно ворога, мужність, що показано в більшості популярних зображень, поєднуються в образі жінки-воїтельки. На противагу цьому транслюються стереотипні, сексуалізовані фемінні образи, що відповідають вкоріненій патріархальній традиції українського суспільства. Таким чином, в образі жінки-воїтельки репрезентовано маскулітність, що засвідчує злам у політиці щодо жіноцтва, та водночас сексуалізована фемінність з елементами мілітарі, яка відсилає до пережитків патріархальності в українському суспільстві, які радикалізуються війною. Тобто зображувальний діапазон жінки-воїтельки періоду повномасштабного вторгнення позначає трансформаційні процеси соціокультурного простору України, яким властивий поступовий відхід від традиційної оптики на жіноцтво, спровокований бойовими діями.

А. Лузан

**ПЕРСОНІФІКОВАНА СКЛАДОВА ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
БІБЛІОТЕЧНОГО ІНСТИТУТУ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ
(1941–1942 РОКІВ)**

А. Luzan

**PERSONALIZED COMPONENT OF KHARKIV STATE LIBRARY INSTITUTE
IN THE SOCIO-CULTURAL CONTEXT (1941–1942)**

Період історичної кризи Другої світової війни сформував культурну парадигму зі специфічним ситуативним соціокультурним полем, у якому культура стає інструментом, включеним у процес досягнення результату: короткострокового —